

Fuskprojekt Årsta

Livsmedelskontrollen
Juni 2020

start.stockholm

Sammanfattning

Som en del av en extra insats mot livsmedelsbedrägerier har Livsmedelskontrollen utvecklat en ny metodik för att mer effektivt upptäcka och motverka allvarliga avvikelser gällande livsmedelslagstiftning. Miljöförvaltningen har i projektet jobbat mer proaktivt med livsmedelsbedrägerier och denna metodik har nu testats i industriområdet Årsta. Det var känt sedan tidigare att en andel små företag i området har stora brister i sina spårbarhetssystem gällande var livsmedlen kommer ifrån. I vissa fall har även ändring av märkning på varor, till exempelvis ett senare bäst-före datum, upptäckts.

Insatsen samlade särskild kunskap hos två grupper inspektörer, en grupp som jobbar med fokus på livsmedelsbedrägerier och en grupp med fokus på grossister.

Under 3 tillfällen gjordes riktade kontroller. Resultatet visade att 16 av 23 verksamheter hade avvikelser. I 50 % av fallen det var så allvarliga brister att det ledde till sanktioner.

Livsmedelskontrollen skrev sammanlagt 16 sanktioner, varav 10 vitesförelägganden.

I detta projekt har vi konstaterat att det inte bara är dyra och/eller känsliga livsmedel, som exempelvis kött, där problem med bedrägerier finns. Torrvaror med stor försäljning såsom chokladkakor, tonfiskburkar, påsar med snabbkaffe, nötter och torkad lime är några exempel på varor där vi även har hittat problem.

Miljöförvaltningen har även fått bekräftat att dokumentation vi fått av verksamhetsutövare varit medvetet förfalskad för att kunna förklara en annars oklar spårbarhet.

Livsmedelsbedrägerier är ett globalt problem, de finansiella förlusterna i Sverige beräknas till 9 miljarder kr¹ och Stockholms Stad är inget undantag. Verksamheter som medvetet vilseleder sina kunder eller köper produkter utanför den lagliga livsmedelskedjan kommer delvis undan vid ordinarie livsmedelskontroll. Det krävs ett annat slags arbetssätt inklusive längre utredningstider och ett löpande arbete för att upptäcka och hantera dessa bedrägerier.

Bakgrund och syfte

Livsmedelskontrollen har en arbetsgrupp ”Årstagruppen” som utför huvuddelen av livsmedelsinspektionerna vid Årsta partihallar. Vid de ordinarie kontrollerna i detta område har det tidigare noterats att ompaketering samt att ommärkning av utgångna livsmedel har skett.

Även livsmedelspartier med bristfällig spårbarhet, felmärkta livsmedel samt ett flertal oregistrerade verksamheter har upptäckts.

Men anledning av detta utfördes en mer riktad kontroll tillsammans med avdelningens ”arbetsgrupp mot livsmedelsbedrägerier” för att undersöka om det fanns fler verksamheter inom området som medvetet vilseleder sina kunder eller hanterar osäkra livsmedel.

Metod

Projektet omfattade de verksamheter som skulle ha ordinarie kontroll år 2020 och bedriver lager, frys-/kylhus samt distribution. 15 verksamheter var belägna på Importörvägen, 7 stycken på Marknadsvägen samt 4 på Brunnbyvägen.. Inspektörerna gick till verksamheterna i par och följde checklistan för ordinarie kontroll av grossister 2020 samt en särskild checklista utformad för att kunna upptäcka livsmedelsbedrägerier. Förarbete gjordes i bland annat Infotorg, där företagsuppgifter finns, och i ärendesystemet Ecos. Bakgrundsinformationen som togs fram omfattade bland annat omsättning, om de var registrerade livsmedelsföretagare, om företagen hade kopplingar till andra verksamheter där vi misstänkte problem (exempelvis samma personer eller familjemedlemmar i flera styrelser) samt tidigare dokumenterade problem hos verksamheten. Det togs även fram gamla ritningar, där det fanns, över byggnaderna i området

¹ <https://www.radron.se/vardagskunskap/matfusk-for-miljarder/>

för att undersöka om det fanns lokaler vi inte visste om.

Under kontrollerna fanns ansvariga chefer lättillgängliga för att kunna fatta sanktionsbeslut skyndsamt. I några fall kunde vi även få sanktionsbesluten signerade av chef, utskrivna på plats och direkt delge verksamhetsutövaren beslutet samt få det underskrivet. Under efterarbetet har inspektörerna kontaktat andra myndigheter såsom polisen och andra kommuner i Sverige för att verifiera uppgifter.

Tidsåtgång:

Tidsåtgång: 630 timmar.

Förarbete av arbetsgruppen: 250 timmar

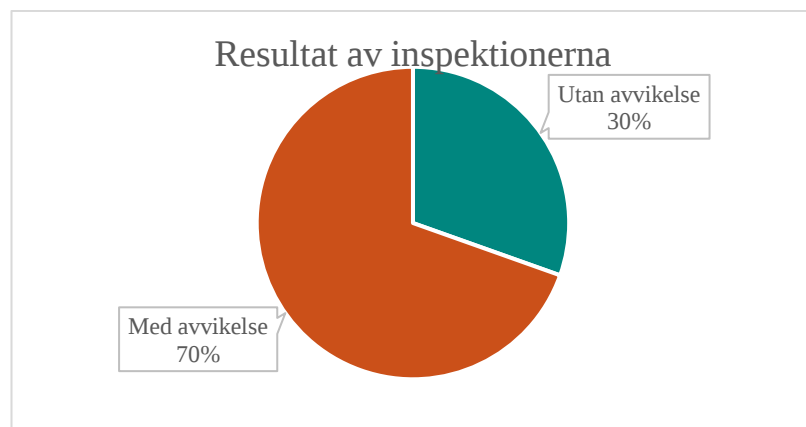
Tid i ärenden: 230 timmar, varav 100 timmar årlig kontrolltid, 100 timmar utredningstid och 30 timmar debiterbar tid.

Efterarbete av arbetsgruppen: 150 timmar.

Resultat

Mål: 26 verksamheter skulle kontrolleras

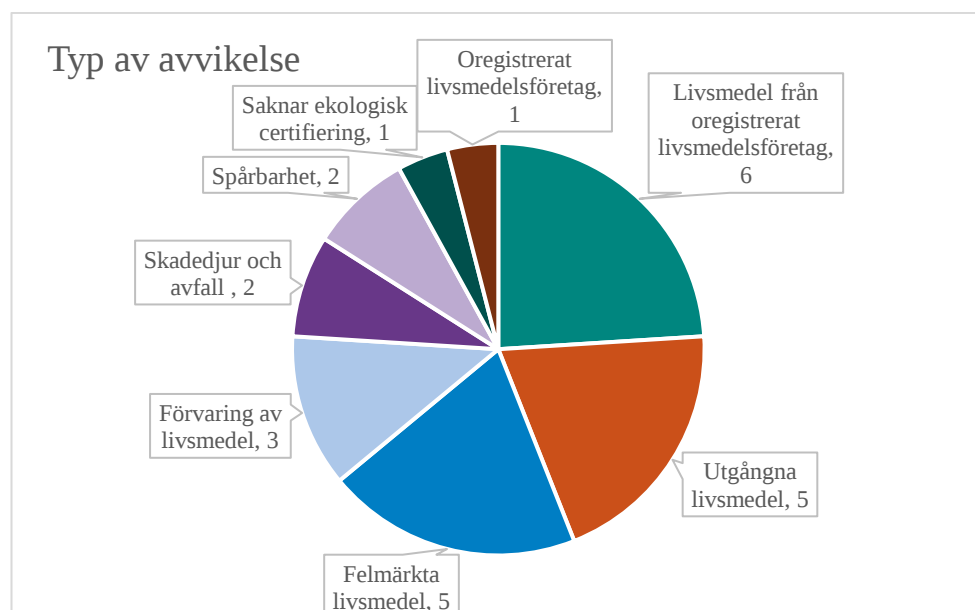
Utförda: 23 verksamheter kontrollerades. De som inte fick kontroll hade flyttat, var nyregistrerade eller fanns inte på plats.

Utan avvikelse: 7 verksamheter.

Med avvikelse: 16 verksamheter. Detta motsvarar 70% av alla verksamheter som kontrollerades.

Typ av avvikelse

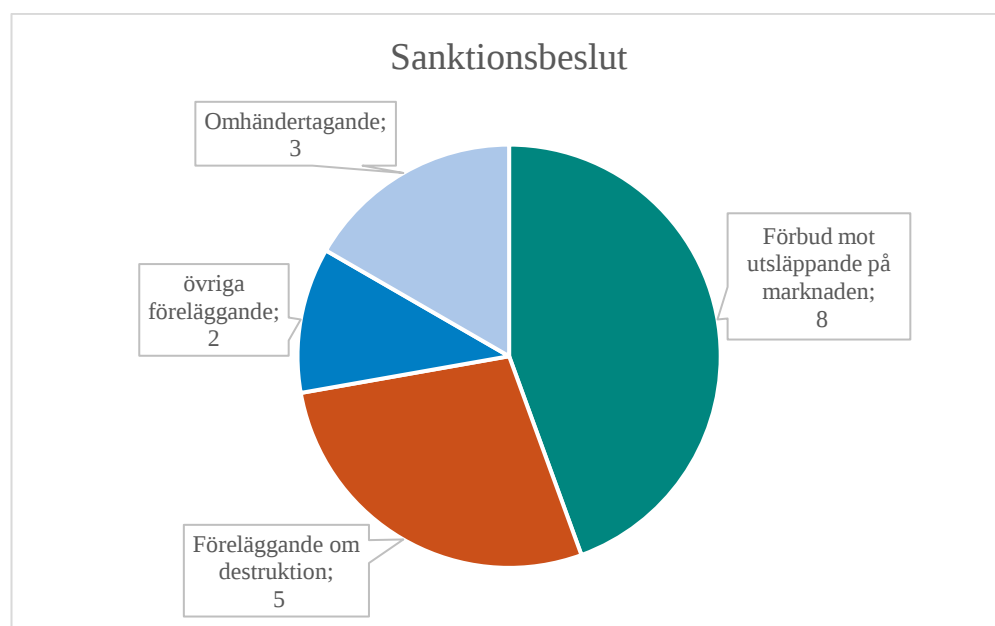
16 verksamheter fick en eller flera avvikelser. Dessa gällde inköp från oregistrerade livsmedelsföretag, försäljning av livsmedel som passerat sista förbrukningsdag eller bäst-före datum med mycket god marginal (i vissa fall 3-4 år), felmärkta livsmedel, spårbarhet eller hygienbrister.

Konsekvenser för företagen: sanktioner

8 verksamheter hade så allvarliga avvikelser att det ledde till totalt 18 stycken olika slags sanktioner, varav 10 kopplade med ett vite. Det betyder att mer än en tredjedel (35%) av alla verksamheter som kontrollerades fick beslut om sanktioner.

De avvikelser som ledde till dessa sanktioner var:

- Gamla livsmedel
- Livsmedel utan spårbarhet
- Livsmedel som levererats av oregistrerade livsmedelsföretag.
- Felmärkta livsmedel
- Felaktig förvaring av livsmedel (oskyddat utomhus)
- Förfalskade fakturor

De sanktionsbeslut som fattades var:

- 8 med förbud mot utsläppande på marknaden
- 3 med beslut omhändertagande
- 5 med föreläggande om destruktion eller retur
- 1 med föreläggande om avfall och förvaring utomhus
- 1 med föreläggande om öppen hantering av livsmedel

Till dagens datum har vi ännu inte behövt ansöka om utdömande av vite.

Livsmedel som har stoppats:

- 1300 kg fryst ockra
- 490 kg nötter och frön
- 225 kg torkad lime
- 5416 burkar energidryck
- 236 . tonfiskburkar
- 217 påsar snabbkaffe
- 199 chokladkakor
- 160 kg nötkött
- 76 kg ost
- 55 kg omärkt kött
- 20 kg röd timjan
- 4 energibars

Ett antal oregistrerade livsmedelsverksamheter påträffades i andra kommuner under detta projekt. Respektive kommun har fått vetskap om dessa verksamheter för att de ska kunna göra uppföljningar.

Diskussion

I nya EU-kontrollförordningen nr 625/2017 framgår att offentliga kontroller ska identifiera eventuella avsiktliga överträdelser som begåtts genom bedrägligt eller vilseledande agerande (artikel 9.2). Denna punkt är delvis ny jämfört med tidigare förordning om offentlig kontroll och Stockholms Stad har, såsom de flesta kommuner, behov av att anpassa kontrollen till dessa nya krav. Därför behöver miljöförvaltningen anpassa sitt arbetssätt för att uppfylla de nya kraven. I detta projekt har vi konstaterat att det inte bara är dyra och känsliga livsmedel till exempel kött, som vi redan hade erfarenhet av, där problem med bedrägerier finns. En del torrvaror med stor försäljning såsom chokladkakor, tonfiskburkar, påsar med snabbkaffe, nötter och torkad lime är några exempel på varor där vi i projektet hittat stora brister i spårbarheten, det vill säga var dessa livsmedel kommer ifrån. I två fall har vi konstaterat att dokumentation som skickades in till miljöförvaltningen var förfalskad. Vi misstänker att en del av varorna var stöldgods som kommit tillbaka in i livsmedelskedjan genom grossister. Det kan vara en del av den svarta ekonomin i staden, som skapar en snedvriden konkurrens och vilseleder konsumenterna. Livsmedelsverket skriver i sin nya rapport om livsmedelsfusk att:

“Ett effektivt arbete mot livsmedelsfusk har framförallt en koppling till ekonomisk hållbarhet med en balanserad ekonomisk tillväxt där företag kan konkurrera på samma villkor och konsumenterna får vad de betalar för.

Målsättningen är att kommande arbete ska innebära balans mellan reaktivt och proaktivt arbete. Båda arbetssätten är relevanta och befogade”.

(från SLVs rapport “Livsmedelsfusks omfattning och karaktär2, 2020).

Det finns en stor risk att osäkra livsmedel kommer ut på marknaden och negativt påverkar Stockholms invånares hälsa och/eller medvetet vilseleder konsumenterna gällande vad de äter eller köper. Dessutom bidrar konsumenterna omedvetet genom att handla livsmedel billigt till en marknad av stöldgods och kriminalitet.

Även stadens seriösa livsmedelsverksamheter som redan har en svår situation i och med det pågående utbrottet av covid-19 kan också påverkas negativt av denna konkurrens som inte sker på samma villkor.

I många ärenden i projektet har livsmedel förbjudits eller omhändertagit eftersom de köptes från oregistrerade livsmedelsföretag. Myndigheternas arbete såsom företagens leverantörsgranskning skulle kunna underlättas genom att ett nationellt uppdaterat register över livsmedelsföretag upprättas.

Vitesföreläggande har använts i stor utsträckning i projektet och har varit ett effektivt påtryckningsmedel såsom omhändertagande av mindre partier. Denna metodik ställer högre krav på ärendehantering hos myndigheten samt mer tid i form av granskning av beslut från miljöförvaltningens jurister.

För vidareutveckling av kontrollmetodiken och för att fortsatt upptäcka och förhindra livsmedelsbedrägerier behöver det påbörjade arbetet fortsätta och utvecklas bla genom högre kompetens hos inspektörerna inom till exempel IT, redovisning och utredningsteknik.

Slutsatser

Livsmedelsbedrägerier är ett globalt problem som pågår även inom Stockholms Stad. Verksamheter som medvetet vilseleder sina kunder och/eller köper produkter utanför den lagliga livsmedelskedjan upptäcks ofta inte vid den ordinarie livsmedelskontrollen. Det krävs ett annat slags arbetssätt som är mer tidskrävande, än den tid som verksamheterna betalar för i sin årliga kontroll, för att upptäcka dessa bedrägerier. Det krävs även utbildningsinsatser för att få fler livsmedelsinspektörer att upptäcka och följa upp eventuella problem med bedrägerier, mer samarbete med andra myndigheter. En nationellt operativ koordinering skulle också vara önskvärt.

Myndigheternas arbete såsom företagens leverantörsgranskning skulle kunna underlättas genom att ett nationellt uppdaterat register över livsmedelsföretag upprättas, vilket livsmedelsverket ser över möjligheten att införa.

Kontrollen för att upptäcka livsmedelsbedrägerier behöver ske löpande för att ge effekt, så att ingen konsument bli vilseledd och att konkurrensen i staden sker på lika villkor. Sanktionsbeslut behöver fattas snabbt om man misstänker något och därför ska hela organisationen på myndigheten vara beredd på en ökad belastning (jurister, chefer, inspektörstyrka).